

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

HNUTÍ PŮVODNÍCH OBYVATEL AMAZONIE ZA
OCHRANU PŘÍRODNÍHO PROSTŘEDÍ

Bakalářská diplomová práce

Autor: Petra Nepožtková

Vedoucí práce: Lucie Macková M.A.

Olomouc 2017

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Hnutí domorodých obyvatel Amazonie za ochranu přírodního prostředí“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne..... Podpis.....

Petra Nepožitková

Abstrakt

Tato práce popisuje základní charakteristiky hnutí původních obyvatel Amazonie za ochranu přírodního prostředí a přibližuje jeho dějiny v jednotlivých latinsko-amerických zemích, metody, spojení s ostatními domorodými i nedomorodnými skupinami a nevládními organizacemi. Zmíněny jsou též jejich ontologické a kulturní základy.

Klíčová slova: Amazonie, amazonský deštný les, původní obyvatelé Amazonie, ochrana přírodního prostředí

Abstract

This work describes basic characteristics of environmental protection movements of Amazonian indigenous peoples and expounds its history in particular Latin American countries, its methods, alliances with other indigenous or nonindigenous peoples and NGOs. Ontological and cultural backgrounds are also covered.

Keywords: Amazonia, amazonian rainforest, indigenous peoples of Amazonia, protection of the natural habitat

Obsah

Úvod.....	5
1 Cíle práce a metodologie.....	8
2 Faktory ohrožující amazonskou přírodu.....	9
3 Důležitost amazonského pralesa pro domorodé kmeny	10
4 Ontologické pohledy na domorodá území	11
5 Občanská neposlušnost.....	12
6 Stručné dějiny hnutí amazonských indiánů na ochranu přírody.....	13
6.1 Brazílie.....	13
6.2 Peru.....	16
6.3 Kolumbie	17
6.4 Ekvádor	17
6.5 Bolívie	18
6.6 Současný stav	18
7 Aliance s mezinárodními skupinami a jinými domorodými kmeny	19
8 Metody domorodých aktivistů	21
8.1 Domorodí obyvatelé Amazonie a strategie „domorodosti“	21
8.2 Protesty	23
8.3 Kongresy a schůze	23
8.4 Setkávání se s významnými lidmi a vládami.....	24
8.5 Medializace jednotlivých případů	24
8.6 Žaloby a další strategie.....	24
8.7 Samostatná ochrana území	25
Závěr.....	26
Zdroje:.....	27

Úvod

Amazonský deštný les vyplňuje amazonskou nížinu a zasahuje na území několika jihoamerických států. Největší plocha se nachází v Brazílii, především ve federálních státech Amazonas, Acre, Rondônia, Pará, Roraima, Mato Grosso, Tocantins, Maranhao. Amazonská džungle zasahuje též do východního Peru a Ekvádoru, severovýchodní Bolívie, jižního cípu Kolumbie a Venezuely, drobné části amazonského lesa se nacházejí i na území Guyany, Surinamu a Francouzské Guyany. Amazonský deštný les je ve sdělovacích prostředcích často chybně označován jako „plíce planety“ a často romantizován, u latinskoamerické populace se spíše vžilo označení „zelené peklo“. Realita se nejspíš nachází někde mezi západní představou panenského ráje a latinskoamerickou imaginací „zeleného pekla“.

Oblast amazonského pralesa ze západu ohraničují velehory And a místy se táhne až k mangrovy ohraničenými estuáriím Amazonky. Název amazonský deštný les je lehce zavádějící, protože se nevyskytuje pouze v povodí řeky Amazonky, ale i v povodí jejich přítoků Tocantins, Xingu, Madeira, Tapajó, Negro a jiné. Na území pralesa se nachází i několik dalších přírodních divů, mimo jiné vodopád Salto Angel ve venezuelském národním parku Camaima, nebo stolová hora Monte Roraima, (umístěná v dnešním národním parku Monte Roraima), na níž se odehrával slavný román Artura Conana Doylea Ztracený svět. V Peru, Ekvádoru a Bolívii zase amazonský deštný les naráží na předhůří And.

Díky příhodným klimatickým podmínkám a značné rozloze je v Amazonii velká biodiverzita. Značná část tamější flóry a fauny se nevyskytuje jinde na světě, navíc mnoho druhů rostlin, zvířat, brouků a hub nejspíše stále čeká na své objevení. Z amazonských vodních živočichů je velmi známý růžový delfinovec amazonský, který je zároveň častým předmětem místních legend, dále legendární piraně, trnuchy skvrnitě a arapaima gigas. V Amazonii též žije velké množství opic, několik druhů chápánů, malpa hnědá, kotul amazonský nebo ohrožený uakari šarlatolící. Opice sdílejí koruny stromů s lenochodem dvouprstým, kynkažu, kuandu obecným a mnoha druhy pestře zbarvených papoušků jako je papoušek vějířový, ara ararauna, ara arakanga, ara zelenokřídlý, ara hyacintový, amazoňanů a kolibříků. Za zmínku stojí i hoacin chocholatý, sylfa vlajková či potu šedý nebo tukan obrovský. Na zemním patře amazonského lesa se prohánějí mravenečníci, tapíři, pásovci, pekari a morčatovci kapybara, morče divoké nebo paka nížinná, jež se stávají obětí dravců jako je maikong, pes pralesní, pes krátkouchý nebo mýval jižní, nosál červený či kočkovitých šelem margaye, ocelota, jaguarundi, jaguára či pumy. Ze třídy plazů můžeme jmenovat kajmany, několik druhů želv a hadů, například hroznýše královského, psohlavce zeleného a anakundu velkou.

Velmi pestrá je i rostlinná říše. Tropicový les se skládá z druhově bohatých stromů, lián, škrtičů a epifytů, jako jsou orchideje a bromélie, setkat se můžeme i s monsterami, vanilkami, parožnatkami, láčkovkami, rosnatkami a mnoha druhy mučenek, tilandrií a hvězdníků. Na hladině amazonky zase roste viktorie královská, největší leknín na světě.

Díky svému přírodnímu bohatství se Amazonie stala oblíbeným cílem ekoturismu, domorodé kmeny zase lákají zájemce o etnoturistiku. Díky velké biodiverzitě se zde též nachází několik národních parků, mimo jiné národní park Monte Roraima, na nějž z druhé strany hranic navazuje Venezuelský Canaima NP s vodopádem Salto Angel a brazilský národní park Jaú.

Na rozdíl od častého mýtu, v Amazonii se nenachází pouze lesy, nýbrž i několik velkých měst. Nejdůležitějším z nich je brazilský Manaus, jenž se svými dvěma miliony obyvatel

a barokní architekturou působí dojmem přízraku uprostřed pralesa. Manaus s ostatními městy jako brazilské Belém, Itacotiara, Parintins a peruánské Iquitos jsou dnes základnami pro cestovní ruch a ekonomická centra Amazonie. Amazonským pralesem vede řada dálnic, tzv. trans-amazonská dálnice, jejíž další úseky se stále budují. Navíc celá řeka Amazonka je v Brazílii a Peru důležitou obchodní cestou.

Nelze opomenout ani ekonomickou váhu Amazonie. Amazonský prales je oblíbeným cílem turistiky, ať už výprav na lodích, tak ekoturistiky nebo etnoturismu. V Peru a Bolívii se rozšířila specifická turistika za omamnými zážitky se slavnou ayahuaskou, liánou snů. Za zmínku stojí i sportovní rybolov. Velká část turistiky se centruje v Manausu s jeho barokními památkami a slavným trhem nebo v peruánském Iquitosu. Manaus je navíc zóna volného obchodu a místní dopravní a obchodní uzel.

Tropický les poskytuje svým obyvatelům velké množství plodin, z nichž nejznámější jsou bezpochyby para ořechy, které rostou pouze divoce obklopené pralesem, a proto musí být ručně sbírány. Z pralesa též pochází slavné bobule açaí, jež jsou v amazonské oblasti oblíbeným ovocem a přísadou do různých receptů, u nás se s nimi setkáme ve sportovních a zdravotních doplňcích, méně známými plody pralesa jsou ovoce cupuacu a japoticaba, v oblasti se vyskytují i polodivoké kakaovníky. Vysoce ekonomicky i gurmánsky ceněným produktem jsou palmová srdíčka, uříznuté mladé vrcholové lístky palmy. Specifickým rostlinným produktem je přírodní kaučuk, jež se získává nařezáváním kaučukovníku. Přírodní kaučuk byl po dlouhou dobu základním ekonomickým produktem oblasti a hlavním zdrojem bohatství místních měst. Dále dochází ke sběru a pěstování léčivých bylin užívaných v přírodním léčitelství, potravních doplňcích a přírodní kosmetice. Velmi problematický je dnes už převážně nelegální sběr orchidejí, který byl rozšířený především v 19. století. Nejde nezmínit ani nerostné bohatství Amazonie. V amazonské pánvi se vyskytují bohaté zdroje zlata, ropy, diamantů, bauxitu, manganu a zinku.

Oblast amazonského deštného pralesa je velmi řídko osídlená. Většina měst a vesnic je koncentrována podél řeky Amazonky a jejích přítoků. Převážná část domorodého obyvatelstva žije ve vesnickém osídlení, i když není výjimkou migrace do měst za prací či studiem. Celá Amazonie je oblastí s největším podílem domorodého obyvatelstva, včetně hrstky nekontaktovaných kmenů.

Původní obyvatelé se dělí do velkého množství kmenů. (Hranice mezi kmeny, národy a jazyky není vždy úplně jasná.) Mezi nejznámější kmeny se řadí Yanomamové žijící u hranic mezi Brazílií a Venezuelou, kteří jsou se svými přibližně 30 000 příslušníky oblíbeným objektem dokumentů a antropologických výzkumů. Další proslavenou skupinou je kmen Kayapó z brazilské oblasti Mato Grosso v povodí řeky Xingu. V Ekvádoru a Peru jsou velmi známí Jívarové, v minulosti proslulí výrobou zmenšených hlav. Mezi další amazonské kmeny patří například Bororo, Munduruku, Mechinakové, Tucano, Warau a neznámý počet nekontaktovaných kmenů.

Domorodé kmeny v Amazonii se dělí do několika jazykových skupin, navíc některé jazyky (především jazyky nekontaktovaných kmenů) ještě nebyly dostatečně kvalitně popsány či zařazeny. U domorodých jazyků je velmi neostrá hranice mezi samostatnými jazyky a dialekty, k tomu všemu některé kmeny mluví více jazyky. Na amazonském území se nachází velká jazyková skupina Ge-Pano-karibských jazyků (Kayapó a Bororo), dále jazyky Witotské a Pano v brazilském státě Acre, Tukanské u hranic mezi Brazílií, Kolumbií a Peru,

Yanomamské mezi Kolumbií a Brazílií a také zbytky dříve mnohem více rozšířených Arawackých jazyků v severní Amazonii, V peruánské a ekvádorské Amazonii se též nachází kriticky ohrožená jazyková rodina zaparských jazyků. Část amazonských jazyků, například jazyk Piraha, používá k rozlišení významu slov odlišné tóny. Mezi jazyky domorodých obyvatel Amazonie patří i slavné lingvistické „bombónky“ např. brazilský jazyk Hixkaryana z karibské jazykové rodiny, jež překvapil lingvisty nezvyklým slovosledem OVS (předmět-přísudek-podmět) nebo jazyk Piraha, nepoužívající čísla a s velmi omezenými výrazy pro příbuzné. Mnoho domorodých jazyků pořád ještě nemá psanou formu. K jazykům je navíc nutno poznamenat, že dnes u domorodých obyvatel vlivem programů na zvýšení gramotnosti stoupá gramotnost a znalost „národních jazyků“ – v Brazílii portugalština, v hispanofonních státech španělština. Díky tomu se mladým domorodcům otevřela cesta do vyšších pater vzdělávacího systému a k novým kanálům politické prezentace, např. noviny a internet. Z náboženského hlediska se nejčastěji domorodci řadí k původním náboženským kultům, zjednodušeně nazvaných animismus, ve kterých jsou důležitými postavami domorodí kněží, jinak též nazývaní šamani. Dále se domorodci hlásí ke katolicismu, malá část přijala i různé odnože protestantismu přinesené zahraničními misionáři. V oblasti často dochází k synkretismu, kde je často křesťanství spojeno s prvky původních domorodých kultů.

Je nutné pobořit ještě jeden romantický mýtus, a to mýtus o amazonských domorodcích žijících v dokonalé harmonii s přírodou. Lov, sběr a rybolov je sice důležitou součástí ekonomiky některých kmenů, mnoho domorodých národů se však dnes žije zemědělstvím či zemědělstvím kombinovaným s lovem a sběrem. Romantické představy podstatně ničí skutečnost, že některé kmeny, např. kmen Kuikuruů se žije tzv. slash-and-burn zemědělstvím tj. kácí a/nebo pálí části pralesa, aby získali úrodnou půdu. Na získané půdě vytvářejí zcela světská políčka manioku. (Boukal 2012, 71-72) Mnoho kmenů se po vyčerpání půdy stěhuje, ponechá opuštěná pole na několik let ladem (opuštěná pole mezitím pokryje druhotný prales) a jdou vypálit půdu na jiném místě. Je však nutné poznamenat, že slash-and-burn zemědělství má pouze minimální podíl na celkovém úbytku amazonského pralesa. Kmen Mundurucuů se zase žije sběrem divoce rostoucího kaučuku a pěstováním manioku. (Boukal 2012, 71-72) Důležitým ekonomickým zdrojem je pro domorodé kmeny sběr vysoce ceněných bobulí açaí, para ořechů a palmových srdíček.

Je také nutné doplnit pár informací k mýtu o lidmi nedotčené amazonské přírodě a necivilizovaných kmenech. První lidé se do oblasti amazonské nížiny dostaly kolem roku 5000 př.n.l. a v 16. století žilo v amazonské nížině přibližně pět milionů obyvatel a první evropští objevitelé nám zanechali zprávy o hustě osídlených březích řek. (Coe, 1997, 167-171) Víme, že tehdy existovala sídla téměř městského charakteru, např. v archeologickém nalezišti Marajó Island či vyspělá keramika z naleziště Tutishcainyo. Archeologie v Amazonii je však teprve v plenkách a komplikuje ji neprostupný prales, jenž zcela pohltit bývalá sídla, takže na mnoho objevů se stále čeká.

Je důležité si uvědomit, že domorodci nejsou jedinými obyvateli amazonského deštného lesa. Amazonii sdílejí společně s populací quilomba, jinak známých jako marroon, kteří jsou potomci uprchlých černých otroků, malými zemědělskými a rybářskými osadami, sběrači kaučuku a para ořechů, jež jsou také závislí na darech deštného lesa. Přímo v domorodých osadách občas přebývají misionáři (kteří si s sebou někdy přivezou svou rodinu), antropologové a učitelé vyslaní domácími vládami v rámci podpory gramotnosti.

1 Cíle práce a metodologie

Tato práce pojednává o hnutí domorodých obyvatel amazonského pralesa na ochranu přírody, jeho historii a vývoji v jednotlivých zemích, spolupráci domorodých kmenů s dalšími organizacemi a jimi užívané metody.

Hlavním cílem této práce bylo popsat základní charakteristiky hnutí domorodých obyvatel Amazonie na ochranu životního prostředí.

Hlavní výzkumnou otázkou bylo:

- Jaká jsou hnutí domorodých obyvatel Amazonie?

s podotázkami:

- Jaké používají metody?
- S kým spolupracují?
- Jaké vyvíjí činnosti?
- Jaká je jejich historie?

Veškerý můj průzkum probíhal metodou desk research, založené na využívání sekundárních zdrojů.

Jako první jsem začala vyhledávat informace o amazonském pralesi a jeho domorodých obyvatelích, abych se zorientovala v základech dané problematiky. Také jsem se rozhodla vyhledat informace na téma občanská neposlušnost, protesty a jiné.

Nejtěžší bylo vyhledat informace o samotném tématu. Ohledně hnutí domorodých obyvatel Amazonie na ochranu přírody existuje relativně málo článků, navíc velká část z nich pro mě nebyla dostupná. Byla jsem teda nucena obrátit se s žádostí o pomoc na své latinskoamerické přátele a na katedru romanistiky. Podstatnou část článků se mi podařilo vyhledat pouze přes latinskoamerické vyhledávače.

Práci jsem kompilovala z několika zdrojů, z nichž nejdůležitější byly vědecké články, které jsem doplňovala o informace z novinových článků. Část informací pochází i z primárních zdrojů, jež na web uveřejnili samotní domorodí obyvatelé Amazonie.

Moje práce byla omezena několika faktory, jedním z nich byla celková nedostupnost článků a literatury. Druhým závažným problémem bylo rychlé zastarávání informací obsažených v dostupné literatuře. Třetím, pravděpodobně strukturálním problémem, bylo celkové ignorování jakékoliv činnosti indiánů v některých člancích, jež se kvůli tomu staly zcela nepoužitelné pro tuto práci. Paradoxně některé články se nezmiňovaly o indiánských hnutích i v případech, ve kterých se hnutí silně angažovalo. V některých případech byli zase domorodci popisováni jako zcela pasivní a odkázáni na pomoc nevládních organizací, a to včetně událostí, v nichž byli podle jiných článků velmi aktivní. Dalším problémem je celkové ignorování tzv. quilombo/maroon tj. černošských komunit žijících v amazonském pralesi Brazílie, obou Guyan a Kolumbie. Z důvodu nedostatku informací je možné, že v této práci chybí existující spojení mezi quilombo a domorodými amazony. Další velkou komplikací je nedostatek informací o situaci ve Venezuele, jež může být způsobena tamějším autokratickým režimem. Drobným problémem byla i nesjednocená terminologie ohledně domorodých obyvatel a pralesních plodin. V české literatuře se používá Janomamové,

Yanomamové, Yanomaiové i Yanomamö, v angličtině se zase užívá Yanomami nebo Yanomamö, podobně je to i v české literatuře s jazyky Gé/Žé či ovocem jaboticaba/žabutikaba. V této práci jsem tudíž používala terminologii, která se vyskytla ve zdrojích.

Při psaní této práce jsem použila triangulaci, kdy jsem si některé informace ověřovala z více zdrojů a vyhledávala zdroje po více osách. Přitom jsem zjistila mimo jiné určité ignorování domorodých aktivit v některých člancích.

2 Faktory ohrožující amazonskou přírodu

Největším ohrožením amazonského pralesa je především odlesňování, jež se nejvíce projevuje na jeho okrajích. Kromě okrajů je odlesňování viditelné podél stávajících cest a řek, které slouží jako vodní komunikace. (Martino, 2007, 11) Ke kácení deštného pralesa kvůli těžbě dřeva a zakládání plantáží sóji či pastvin pro dobytek, dochází především na jižním a východním okraji pralesa. (Toohey, 2012, 86) Těžba dřeva používá dvě hlavní metody, a to plošný řez, kdy je vykácena velká část lesa, nebo selektivní řez, při němž dochází ke kácení pouze vybraných stromů, poskytujících vzácná dřeva. Kvůli zakládání plantáží a drobných farem často dochází k zapalování lesa, aby popel pohnojil relativně chudou amazonskou půdu. Při vypalování se občas řízený oheň vymkne kontrole a může zasáhnout kilometry území. (Martino, 2007, 11)

Zásadní vliv na odlesňování má zakládání nových zemědělských osad, se kterým je v Brazílii spojené hnutí MST. MST (Movimiento sem terra, volně přeloženo organizace bezzemků), hraje v příběhu o ochraně amazonského pralesa zápornou roli. MST, jež se dá označit za největší lidové hnutí v Brazílii, se zabývá přesídlováním chudých rodin na nevyužívanou půdu za účelem drobného farmaření. MST přesunula 140 000 rodin na 600 pozemků. Důsledkem činnosti tohoto hnutí jsou hromadné zábory "prázdné" půdy v amazonském pralesu a jinde, včetně chráněných oblastí a národních parků. Na obranu hnutí je nutné říct, že valná většina vyčištěné půdy se nenacházela na chráněných územích, a že vedení MST se snaží zabránit zabírání půdy v národních parcích a chráněných oblastech. (Domask, 1998, 23)

Velkým chemickým problémem se ukázala být těžba zlata, k níž dochází ve Venezuele, Guyaně a severní Brazílii. Při těžbě zlata se využívá kyanid nebo rtuť a hrozí jejich úniky do řek, které jsou často jediným zdrojem pitné vody pro domorodé vesnice. Navíc v jídelníčku mnoha domorodců usazených u břehů řek mají důležité místo ryby, jejichž maso na sebe váže rtuť.

Dalším chemickým rizikem je těžba ropy ve Venezuele, Peru a Bolívii. (Zimmerer, 2013, 320-321) Největším problémem jsou kromě obligátní výstavby těžebních zařízení s ubytováním pro těžaře a vytváření cest vhodných k přepravě ropy, časté úniky ropných produktů a vypouštění ropných odpadů do řek. Dalším problémem je špatné skladování ropných produktů, které unikají do podzemní či nadzemní vody a kontaminují půdu. (Goldman, 2007)

Prales ohrožují i velké dopravní projekty jako transamazonská dálnice, do budoucna je rizikem transamazonská železnice, jež je momentálně ve fázi plánování. Svůj podíl má i výstavba menších, lokálních silnic. Dopravní projekty nejenom protínají prales, ale

i usnadňují usazování osadníků. Brzy po otevření silnice přicházejí nejenom osadníci a drobní zemědělci, ale i těžaři dřeva a hledači zlata. (Martino, 2007, 9)

Vysoce riziková je i výstavba hydroelektráren, jež hrozí zatopit rozsáhlé oblasti amazonského pralesa. Typicky kolumbijským rizikem pro deštný prales je mýcení kvůli zakládání ilegálních kokových plantáží za účelem výroby kokainu. (Adrade, 139)

Amazonskou přírodu též ničí i méně viditelné činnosti, jako je lov divokých zvířat a ptáků kvůli masu nebo pro chovatelské účely či peří, sběr želvích vajíček, sběr květín, především vysoce ceněných orchidejí a léčivých bylin, turismus a sportovní rybolov. Mnohé ohrožené druhy papoušků a plazů ohrožuje lov pro účely domácího a terarijního chovu. Riziková je i lodní a vrtulníková doprava, protože přelety vrtulníků plaší zvěř a motory lodí zraňují ryby a amazonské delfíny.

Mnohé z těchto faktorů jsou navzájem propojené, těžaři zlata mohou přijet po nově vystavěné silnici, vykácet část pralesa a začít těžit zlato s pomocí kyanidu, a k tomu, kvůli jídlu, lovit místní ryby nebo pro zábavu chytat divoká zvířata.

3 Důležitost amazonského pralesa pro domorodé kmeny

Velká část indiánských kmenů získává potravu pomocí slash-and-burn zemědělství, ale důležitou součástí jídelníčku jsou i divoká zvířata, ryby i nasbírané divoké bylinky, plody a kořínky. Prales je též důležitým zdrojem léčivých bylin či drog užívaných při náboženských a šamanských rituálech (jmenujme třeba známou ayahuascu, tzv. liánu snů) Někteří domorodci se též živí komerčním sběrem divokých plodin jako jsou açaí či v Evropě málo známá palmová srdíčka, jež prodávají ve městech. Setkáváme se i s komerčním sbíráním léčivých bylin pro účely přírodní medicíny a v minulosti mnohem více rozšířené sbírání přírodního kaučuku.

Řeky a jiné vodní toky jsou často jediným zdrojem pitné a užitkové vody, a proto se obyvatelé Amazonie velmi obávají jakéhokoliv znečištění.

Amazonský les se svou faunou a florou je též nedílnou součástí domorodé mytologie a vnímání světa. Lokální topografie je součástí domorodých mýtů a legend a zároveň je propojena se spirituální krajinou, o jejíž existenci domorodci ví, i když ji nevidí. Znalost životního prostředí, spojená s místní orální historií, učí domorodce, jak se správně chovat a pohybovat v tomto rozporuplném světě. (Grund, 2015, 670)

Obyvatelé Amazonie mají specifické vnímání přírody, jež na rozdíl od západního jasně vymezeného rozdílu mezi člověkem a zvířetem, amazonské kosmologie klasifikují kategorie stvoření, od rostlin, přes zvířata až k lidem, a rozdíly mezi nimi považují spíše za jednotlivé stupně než za přirozené. Ve zkratce by se dalo říct, že v jejich vnímání světa nedominuje jeden druh (=člověk) ostatním, nýbrž všechny druhy jsou součástí propojeného ekosystému. Zároveň to co mají zvířata a lidé společného není „zvířecost“ jako spíše určitá „lidskost.“ (Acuña, 2014, 86) V tomto vnímání života a přírody je nejvzácnějším zdrojem vlastní životní síla, jež je podle amazonské kosmologie vzácná a existuje jí pouze konečné množství, a tudíž může živá bytost růst pouze na úkor jiných živých bytostí. Všichni tvorové se neustále snaží naakumulovat dostatek životní síly na přežití a úspěšné rozmnožování. Toto vnímání přírody zároveň zabraňuje ničení jednotlivých živočišných druhů, protože připisuje jednotlivým druhům lidskost, všichni tvorové jsou vnímáni jako určitá „osobnost“ a je jim přisuzováno právo žít,

tudíž by po každé agresi následovala agresivní odpověď. Výsledkem tohoto vnímání je regulace chování, která zabezpečuje ekologickou rovnováhu jejich domácího prostředí. (Acuña, 2014, 86)

4 Ontologické pohledy na domorodá území

Hned na začátek této kapitoly je nutné poznačit, že amazonští indiáni mají odlišné názory na vlastnictví půdy než většinová společnost. Pro mnoho domorodců nejsou důležitá jenom individuální práva jedince, ale kolektivní práva, jež vycházejí z jejich zvláštního vztahu k určitému území. Tato práva na sobě navzájem závisí a stávají se základem domorodého sebeurčení. Hlavní rolí tohoto sebeurčení je zpravovat společnost vzniklou ze vztahů mezi celou společností, a ne vyznačit a ochraňovat osobní vlastnictví. V domorodých kosmologiích je přírodní prostředí jejich teritorium a zároveň obsahuje všechny tvory, bytosti a rostliny, jež musí být respektováni. Všichni obyvatelé tohoto teritoria, ať už jsou příslušníci rodu homo sapiens či zvířecí nebo rostlinné říše, musí být považováni za politické účastníky ve společensko-environmentálních konfliktech. (Acuña, 2014, 86) Mnoho domorodců vnímá přírodní svět jako to, s čím přicházejí do styku ve svém každodenním životě, na rozdíl od západní koncepce, jež vnímá přírodu coby od lidí oddělený koncept. Díky tomuto vnímání obyvatelé Amazonie nevidí snahu o kulturní přežití a snahu o záchranu životního prostředí jako dvě zcela odlišné věci. (Toohey, 2012, 82) Pro domorodé obyvatele je přírodní prostředí tím, co jim umožňuje přežít. Přírodní prostředí má i politickou a kulturní důležitost, protože je to území jejich předků a zároveň poskytuje prostředí pro sociální vztahy. (Acuña, 2014, 90)

V moderní politické řeči se všechny tyto myšlenky přelily do práva na sebeurčení. Amazonští domorodci touží zpravovat svá území takovým způsobem, který by zabezpečil jejich kulturní přežití. Zároveň žádají respektování svých tradičních forem zpravování území. Podle domorodých amazóňanů musí být všechny rozpory ohledně těžby vyřešeny v rámci jejich sebeurčení, místo aby je řešila hrstka mocných, která prý svým rozhodováním zastupuje celý stát. Kvůli všem výše zmíněným důvodům se domorodé světónázory často dostávají do konfliktu s těžebním průmyslem. (Acuña, 2014, 90) Intelaktuální základy domorodých hnutí na ochranu přírody často čerpají z domorodé kultury, tradiční vzdělanosti a zkušeností s kolonizací a útlakem. (Whyte, 2016, 4)

Z pohledu státu jsou amazonští domorodci pouhými minoritními populacemi, zatímco z pohledu domorodců jsou domorodí obyvatelé Amazonie svébytné národy uznané v rámci teoretické konstrukce plurinationalismu, díky čemuž mají plné právo na sebeurčení. To znamená, že jako „národ“ mají právo na své území. (Acuña, 2014, 90) Dalším důkazem práv domorodců na jejich území je tzv. narativní geografie, kdy se místní topografie a životní prostředí stává součástí domorodé mytologie, jež také dokazuje jejich znalosti místního prostředí. Specifická místa pomáhají domorodcům vzpomenout si na legendy, které jim pomáhají žít na jejich území a zároveň jim pomáhají nalézt jejich identitu. (Grund, 2015, 670)

V kontrastu s domorodým pohledem na indiánská teritoria a využívání jejich nerostného či rostlinného bohatství stojí pohled ne-domorodců, jenž by se dal označit za „západní“ či „moderní.“ V „západní“ politické ontologii může být přírodní prostředí přivlastněno a využito díky moderním technologiím a vlastnickým právům. Nejvíce se dostává do sporu s domorodou ontologií „západní“ vnímání přírody coby zdroje sloužícího k přivlastnění a též idejí ekonomického růstu jako zdroje pro rozvoj národního státu. (Acuña, 2014, 86)

V posledních desetiletích se v jihoamerických státech dostala do popředí liberální ekonomie, se všemi svými klady a zápory. Zároveň země globálního jihu pořád používají koloniální model, v němž jsou „kolonizováni“ domorodci a jejich území. Dalším problémem je také „dispossession“ (v překladu „vyvlastnění“). Termín „vyvlastnění“ se nevztahuje na pouhé zabavování půdy, nýbrž obsahuje i „vyvlastnění“ životního prostředí, zdraví, způsobu života a „vyvlastnění“ zisku z těžby na indiánských území. „Vyvlastnění“ může zahrnovat i odsun obyvatelstva nebo „vyvlastnění identity“, k čemuž dochází v případě, že se stát rozhodne v rámci modernizace vnutit lidem novou identitu. „Vyvlastnění identity“ je nejjednodušší způsob, jak potlačit domorodý ontologický pohled na indiánská území. (Acuña, 2014, 85) Pokud situaci doženeme do extrémů, velmi zjednodušeně by se dalo říct, že současný model neoliberální ekonomie se dostává do přímého sporu s domorodými ontologiemi. Z pohledu představitelů liberální ekonomie a extraktivismu jsou amazonské přírodní zdroje zbytečně nevyužity kvůli zastaralým idejím a odporu domorodců, jež brzdí rozvoj a způsobuje chudobu v amazonské oblasti (Acuña, 2014, 89) Další „západní“ ontologií je kolonialismus, jež vnímá amazonskou pánev jako oblast vhodnou k vytěžení a její obyvatele jako překážku rozvoje oblasti, ne-li celé země. (Acuña, 2014, 90)

Jako poslední je nutné zmínit ontologický pohled konceptu buen vivir. Koncepte buen vivir, v anglicko-jazyčné literatuře někdy nazývaný living well, je koncept užívaný v andských státech, jenž pochází z inckého prostředí. V současné době se z něj stal transnacionální koncept a dostal se i do bolivijské ústavy. (Zimmerer, 2013, 315) Brzy byl ale adaptován i na amazonské prostředí a někteří amazonští indiáni, jako jsou například Saryaku, s ním aktivně operují. (Altman, 2015, 178) Koncept buen vivir je často prezentován jako alternativa k materialismu a západnímu typu rozvoje, také se zdůrazňuje důležitost domorodé spolupráce. Buen vivir též zmiňuje v souvislosti s ekologií, ochranou životního prostředí, sociální solidaritou a přizpůsobením se environmentálním změnám. (Zimmerer, 2013, 315-316) Dalším ze základů buen vivir jsou místní znalosti, jež se předávají z generace na generaci, a které umožňují vhodnou adaptaci na místní podmínky. V některých případech se součástí buen vivir stávají i spiritualistické tendence, kdy země a prales spojuje spirituální a materiální oblast života a promlouvá skrze moudré členy domorodých komunit. Buen vivir může být vnímán jako způsob života, jenž se řídí zákony vesmíru a podle bohů. Tyto zákony bohů úzce souvisí s územím, na kterých domorodci po generace žijí. (Altman, 2015, 178-179)

5 Občanská neposlušnost

Existuje několik druhů protestů, např. klasické demonstrace s plakáty. Tyto dobře viditelné demonstrace často využívají známé symboly, rituály nebo klišé, s nimiž se pojí silné emoce. (Hořejš in Pospíšil, 2013, 147) Amazonští domorodci z toho důvodu na demonstrace nosí tradiční (případně tradiční bojové) oblečení, pomalování, čelenky, symboly války a vzdoru, jako jsou luky a šípy, či válečné palice, na některých demonstracích se objevují i ukázky tradičních tanců. Cílem demonstrací je donutit veřejnost přijmout nějaký postoj nebo přimět k činu. Protesty zviditelňují to, co se demonstranti snaží sdělit svými argumenty. Z nástrojů zviditelnění můžeme jmenovat transparent, slogan, symbol (ropa, válečné pomalování, luk a šípy, bojové palice). (Hořejš in Pospíšil, 2013, 156) Jak Hořejš uvádí, aktivisté zaznamenali velké úspěchy proti těžbě ropy když změnili slogan ze „zastavme těžbu ropy“ na „zachraňme domorodce“ a dopravili do Washingtonu zástupce domorodých komunit, kteří mohli vyprávět svůj příběh. (Hořejš in Pospíšil, 2013, 158)

Součástí protestů bývá i práce s médii, proto jsou fotografie a videa pořizovány i na neveřejných akcích. Také záběry z akcí mají mnohem větší šanci dostat se na veřejnost, pokud je na nich nějaký akční záběr nebo podařená fotografie. Z tohoto důvodu jsou vizuální symboly důležité i na blokádách. Demonstranti také často informují novináře, vybírají mluvčí a připravují tiskové zprávy. (Hořejš in Pospíšil, 2013, 161-163) Další možností medializace je využití novinářů čekajících na státní oficialitu či připravujících se na důležitou událost. Proto se mnohé protesty odehrávají v hlavních městech, jako jsou Brasília či Quito. Také je možné oslovovat přímo novináře a pozvat je na danou akci. (Hořejš in Pospíšil, 2013, 164-165) Mnohé konfrontace sázejí na reakci a sílu protivníka. Například domorodá vesnice postavená na Earth Summitu donutila organizátory vybrat si mezi veřejnou konfrontací s domorodci nebo „okázalým arogantním ignorováním sympatických exotických indiánů“.

Některé protestní metody stojí na hranici zákona nebo se pohybují těsně za ní. Velký symbolický význam má blokáda, kdy je znemožněn průjezd či průchod určitou oblastí, většinou silnicí. Vyšším druhem blokády je takzvaná okupace, při které dochází k symbolickému obsazení určitého místa, například těžební stanice. (Hořejš in Pospíšil, 2013, 152-153) Bohužel v některých případech se mohou protesty zvrhnout v násilné akce s tragickými následky, jako se to stalo v Curva de Diablo, kde zůstalo několik mrtvých.

6 Stručné dějiny hnutí amazonských indiánů na ochranu přírody

6.1 Brazílie

K drobným potyčkám mezi domorodci a těžaři či dřevařskými firmami docházelo ještě před tím, než se na západě zdvihl zájem o ochranu životního prostředí a záchranu deštných pralesů.

Na konci 70. let se objevila první výrazná osobnost boje indiánů za vlastní půdu, a to Mario Juruna, vůdce národa Xavanthe, jenž správně rozeznal důležitost médií a moderních technologií. Mario Juruna se právě díky televizi a novinám stal symbolem odporu proti tehdejší brazilské diktatuře a v 80. letech započal svou politickou kariéru. (Conklin, 1995, 699) Naneštěstí se Juruna nikdy neproslavil v zahraničí a ani nebyl schopný přispět k žádným výrazným změnám.

K prvním výraznějším zprávám o indiánských hnutích se dostáváme až v 80. letech 20. století. V roce 1981 byl založen Svaz domorodých národů a také mnoho organizací na základě etnické příslušnosti např. Sdružení Guažazarů. (Klíma, 2011, 353) V roce 1986 prezident Sarnay přijal „Plán rozvoje Amazonie“ který šel ruku v ruce s migrační vlnou Brazilců do západních částí země. Výsledkem byl nápor zemědělců a zlatokopů, kteří začali pustošit amazonskou nížinu. Hnutí FUNAI se ukázalo neschopné ochránit domorodé kmeny před kulturní a ekologickou devastací, čímž došlo k jeho diskreditaci. (Klíma, 2011, 352) Chico Mendez, předák odborů sběračů kaučuku původem ze státu Acre, se postavil do čela Svazu brazilských zemědělských dělníků a založil i Svaz lesního lidu. Chico Mendez zorganizoval několik akcí na ochranu tropického lesa a dokonce zabránil jednomu rameni transamazonské dálnice procházet přes stát Acre. „Lidový hrdina“ zelené politiky dostal v roce 1987 ekologickou cenu OSN a jeho postupy a neústupnost inspirovaly mnohá indiánská hnutí. Naneštěstí byl Chico Mendez v roce 1988 zavražděn. (Klíma, 2011, 353)

V té době se amazonští indiáni stávají jedním ze symbolů konfliktu o amazonský prales mezi domorodci a brazilskou vládou. K dostání se do popředí jim napomohl dávný mýtus „moudrého divocha“ v kombinaci s novějším mýtem „indiánů žijících v harmonii s přírodou“ a velké znalosti amazonské přírody a topografie, jež dovedli mistrně využít. V polovině osmdesátých let se zrodilo známé hnutí Kayapů proti těžbě zlata, hydroelektrickým projektům a navrhovanému skladišti radioaktivního odpadu. (Conklin, 1995, 700) Kayapové při demonstracích využívali exotizační zobrazení své kultury jako tance, oděvy a pomalování těla a přeměnili je v politickou sílu. Pozornost Ameriky a většiny světa přitáhl ke Kayapskému hnutí známý rockový zpěvák Sting, který se za doprovodu velkého počtu reportérů setkal s vůdci Kayapů. V letech 1988 až 1989 Kayapové s pomocí antropologů dokázali zmobilizovat veřejnost a indiánská hnutí díky projevům svých vůdců Payakana a Kube-i ve Washingtonu DC. V roce 1989 uspořádali Kayapové ostře sledovanou demonstraci ve městě Altamira, kde je podpořily i stovky zahraničních členů environmentálních a indiánských hnutí. Demonstrace splnila svůj účel, došlo k zastavení hydroelektrického projektu a kmen Kayapů získal práva k rozsáhlému území. (Conklin, 1995, 700) K problému se začaly vyjadřovat i mezinárodní organizace a Světová banka slíbila poskytnout finance na výstavbu přehrad, které by zabránily záplavám domorodých území. (Klíma, 2011, 354) Medializace Kayapů dosáhla takové míry, že se na konferenci v Brazílii objevil kayapský kameraman zaznamenávající jejich úhel pohledu a jejich vůdce Payakan se objevil na titulní straně amerického časopisu Parade. (Conklin, 1995, 701–696)

Úspěch Kayapů podpořil snahy ostatních domorodých kmenů a jejich hnutí. Amazonští domorodci se naučili přitáhnout pozornost všemožných ekologických a panindiánských aktivistů a spolků a umně začali předkládat formu atraktivní pro média. Neméně důležitá je nově navázaná spolupráce mezi jednotlivými amazonskými kmeny a setkávání jejich vůdců na konferencích. (Conklin, 1995, 701) Dalším důležitým krokem bylo posílení sebevědomí indiánských kmenů a jejich větší role v politice. Amazonské kmeny se v očích veřejnosti staly nositeli „local knowledge“ a symboly ekologicky udržitelného života i samotné Amazonie. V médiích se začaly vyskytovat fotografie „exotických předmětů a umění“ „tajemných rituálů“ a poznámky o „životě v harmonii s přírodou a skvělých botanických a stopařských znalostech indiánů.“ Všechny tyto faktory přispěly k obrazu ušlechtilého divocha a exotizaci indiánské kultury. (Conklin, 1995, 701) Mnohé nevládní organizace byly zasypány penězi od štědrých dárců a veřejnost se začala mnohem více zajímat o problematiku amazonského pralesa. (Conklin, 1995, 701) Na scéně se objevili indiánští mediátoři. Např. David Yamomani, Marco Terena, Sia Kashinahu a jiní, kteří se nedomorodcům jeví jako reprezentanti celého kmene, nebo rovnou reprezentanti všech amazoňanů. (Conklin, 1995, 704) Domorodci též navázali kontakty s „uvědomělými“ firmami Body Shop a Ben and Jerry's.

Další významný posun v roce 1988 přineslo zakotvení práv brazilských domorodců na půdu v ústavě. (Toohey, 2012, 85) Nová ústava výslovně uvádí: právo indiánů na „vlastní společenskou organizaci, obyčej, jazyky, víru a tradice a právo na půdu, kterou na základě tradice vlastní“. (Klíma, 2011, 353)

V 90. letech se objevil nový zásadní koncept. Koncept buen vivir v andských státech, který sice vyvěrá z incké kultury, ale silně ovlivnil i amazonské domorodce v Peru a Bolívii a Ekvádoru. V té době se v Brazílii zdvojnásobil počet neziskových organizací z přibližně 2500

v 1991 až na 5000 v 1993. Markantně vzrostl počet environmentálních nevládních organizací, ze 40 v 1980 až na 2000 v roce 1998. (Domask, 1998, 3-4) Velkým úspěchem je též uvolnění 11 % rozlohy brazilského státu (území srovnatelné s rozlohou Francie a Německa) pro domorodé Brazilce. Dalších 6 % Brazílie se dostalo na seznam chráněných území. (Domask, 1998, 4) Amazonští domorodci zformovali regionální síť COIAB, jež koordinuje obyvatele Amazonie. (Tourneau, 2015, 215)

Přes všechny pokrok se ochránci nadále potýkali s mnoha problémy, mezi nimi bylo obzvláště alarmující násilí ve sporech o půdu, které si v 90. letech vyžádalo 40-50 obětí ročně. (Domask, 1998, 3) Docházelo k nelegálním vpádům těžařů zlata a diamantů, dřevorubců, dobytkařů... I přes nové zákony a přísnější dohled nad nelegálními aktivitami pořád dochází k těmto invazím. Situaci dobře ilustrují na zlato bohatá Yanomamská teritoria, kde i po více jak 20 letech sporů nelegálně operují zlatokopové. (Tourneau, 2015, 216)

V letech 1989 až 1990 došlo ke sporům mezi Yanomami a garimpeiros (Brazilští hledači zlata), kteří těžili zlato na yanomamském území u hranic s Venezuelou. Proti 9 000 Yanomamům v oblasti stálo 80 000 nelegálních hledačů zlata, jež mimo jiné do oblasti zavlekli žlutou zimnici i tuberkulózu a AIDS. Také se objevily případy opíjení a znásilnění indiánských dívek. Nakonec došlo k vyhnání garimpeiros, přesnému vymezení yanomanského území. Symbolickou tečku za kauzou udělal prezident Collor, který osobně vyhodil do povětří přistávací dráhu využívanou zlatokopy. (Domask, 1995, 11) Na rok 1992 bylo naplánováno, že Brazílie bude hostit Earth Summit. V rámci přípravy na hostitelství prestižní události bylo v roce 1990 vytvořeno Brazilské NGO Fórum (Forum Brasileorode ONGs e Movimentos Sociais para o Meio Ambiente e Desenvolvimento) spojující široké spektrum nevládních organizací. Na první schůzi se dostavilo pouze 40 organizací, ale o dva roky později se sešlo více jak 1 200 subjektů. (Domask, 1995, 14) V roce 1991 kmen Wauja vedl kampaň za územní práva, k čemuž je inspiroval úspěch Kayapů. (Brysk, 1996, 50)

V roce 1992 vznikla organizace GTA – Amazonian Working Group, jež zastřešila nevládní organizace zabývající se Amazonií. Podle Domaska (1998) roce 1998 reprezentovala širokou skupinu obyvatel Amazonie od amazonských indiánů, sběračů kaučuku až po malé farmáře a rybářské komunity. V letech následujících po svém vzniku GTA pokročila ve vymezení domorodých území a udržování jejich integrity a minimální ceny surového kaučuku. GTA užívá nejenom protestní prostředky jako protestní dopisy, ale i aktivně lobuje u brazilského kongresu a vyvíjí nátlak ve prospěch veřejných a vládních Programů. (Domask, 1998, 16.)

V roce 1993 na vládou vyznačené území Yanomamů násilně vniklo 11 000 hledačů zlata podporovaných částí politických i hospodářských organizací státu Roraima. Vrcholem násilí bylo zavraždění deseti indiánů zlatokopy, většinu obětí tvořily ženy a děti. Teprve po tomhle neštěstí se brazilská vláda rozhodla k zásahu, vyhnala garimpeiros a zničila všechny přistávací plochy pro letadla v oblasti. CCPY, nevládní organizace antropologů, zajistila mediální ochranu místních indiánů a po uklidnění situace zahájila v oblasti několik zdravotních a vzdělávacích projektů. (Klíma, 2011, 356)

Na konci 90. let byla zkorumpované FUNAI odebrána správa domorodých záležitostí, čímž se uvolnily ruce lokálním organizacím. CCPY společně s Yanomamy založila organizaci Urihi, financovanou ministerstvem zdravotnictví, která se později stala největším zaměstnavatelem v oblasti Roraima, což domorodcům velmi prospělo. (Klíma, 2011, 358)

V roce 1992 získala energetická společnost povolení k prozkoumání Serra do Sol v okolí Monte Roraima, za účelem postavení přehrady. Garimpeiros, spekulanti s půdou a osadníci okamžitě využili příležitosti a začali hromadně proudit do dříve čistě domorodé oblasti. V březnu 1994 jim domorodci z kmene Makuši, Vapišána, Taurepang a Ingariko zahradili cestu a spor o území se rozhořel naplno. Dlouhé soudní řízení sice oddálilo stavbu přehrady, na druhou stranu dalo příležitost osadníkům vybudovat město přímo v srdci domorodé rezervace. Kmen Makuši s podporou ekologických, náboženských a domorodých organizací založil multietnickou organizaci CIR (Rada domorodců Roraimy) CIR neváhala zažalovat samotnou Brazílskou vládu a v roce 2002 vyhrála spor o indiánská území. Úřady vyhnaly garimpeiros a ilegální osadníky, navíc kabinet Lula da Silvy, nového brazilského prezidenta, slíbil lepší ochranu domorodých kmenů. (Klíma, 2011, 358)

Na začátku 21. století, uprostřed brazilské ekonomické krize, prezident Lula da Silva využil záminky snižování chudoby, rozšířil zemědělské hranice až k okraji Amazonského pralesa. Jih a východ Amazonie postihlo rozsáhlé odlesňování, díky čemuž se pro oblast vžil název „Oblouk zkázy“. Jenom mezi lety 2007 a 2008 došlo ke zničení tří milionů akrů pralesa. Většina získané půdy byla využita pro pěstování sóji a chov hovězího dobytka na vývoz. (Toohey, 2012, 13-14) V poslední době se amazonští domorodci uchylují spíše k dobře viditelným akcím, jako jsou masové protesty v Brasílii. (Tourneau, 2015, 2015) MST (hnutí bezzemků) zorganizovalo migraci ze suchého severovýchodu do západních států, čímž zhoršilo devastaci západních pralesů. Násilné obsazování půdy chudými obyvateli nabylo téměř rozměrů povstání. Od roku 1998 se ochrana amazonského pralesa zaměřila na stát Acre, hraničící s Peru a Bolívií, kde vláda Jorge Viany, v níž byli hojně zastoupeni přátelé zabitého ekohrdiny Chica Mendeze, zahájila mnoho projektů na pomoc chudým, aby se nemuseli podílet na likvidaci deštného pralesa. (Klíma, 2011, 358-359)

6.2 Peru

V Peru devadesátých let 20. století se dostala ke slovu neoliberální ekonomie, díky čemuž se rychle rozvíjel těžební průmysl, a to i na území dříve zakázaných oblastí. V roce 2011 těžbařské koncese zabíraly 19 % Peruánského území, a už v roce 2008 72 % území peruánské Amazonie bylo zabráno pro těžbu ropy a zemního plynu. Brzy začaly vznikat konflikty mezi těžaři a místními obyvateli, z nichž nejznámější je kauza Baguazo z června roku 2009, jež úzce souvisí s tehdejší politickou krizí. Domorodci z kmenů Awajun a Wampis se vzbouřili proti balíčku zákonů, který by umožnil zvyšování těžby na jejich území. Velké protesty v provinčním centru Baguazo vyústily v násilné střety mezi policií a protestujícími, jejichž následkem 33 lidí zemřelo a stovky dalších byly zraněny. (Acuña, 2014, 86-87) Nejvýznamnější organizací amazonských indiánů je AIDASEP (Mezietnická asociace pro rozvoj peruánské Amazonie) Jedna z jejích poboček se přímo zabývá odporem proti těžebním společnostem. Události v Baguazo se nevyňořily ze dne na den. V roce 2004 se domorodé komunity vzdaly svých územních nároků v oblasti výměnou za to, že na jejich území bude vyhlášen národní park (NP Ichigkat Muja-Cordillera del Cordón). Bez vědomí domorodců a ve spolupráci s těžebními společnostmi Peruánská vláda zmenšila rozlohu parku na polovinu a na zbylém území nezahrnutém do ochranného programu povolila těžbu. Awajunové vývoj událostí vnímali jako zradu a po mobilizacích v roce 2008 svolali protesty v Baguazu, o nichž už bylo napsáno výše. 5. června 2008 v reakci na změny v domorodých územních právech skupina Awajunů a Wampis na dva měsíce zablokovala dálnici Curva de

Diablo. Když se policie pokusila rozehnat protestující ostrou střelbou a slzným plynem, Awajunové si to vyložili jako vyhlášení války a několik policistů zabili. V té době jiná skupina Awajunů vedla násilný protest u benzínové stanice, kde zajala hrstku policistů jako rukojmí. V momentě, kdy se z rádia doslechli o smrti části protestujících na Curva de Diablo, tak rukojmí popravili. Na vládu se později snesl hněv veřejnosti. (Acuña, 2014, 90)

6.3 Kolumbie

První indiánská politická organizace CRIC (Consejo regional Indígena del Cauca) se v Kolumbii objevila v roce 1971. Nutno poznamenat, že CRIC primárně působí v horském regionu daleko od Amazonie. Od té doby se začal objevovat etnický a kulturní diskurs v Kolumbijské politice. (Ulloa, 2001, 4) V roce 1984 amazonská organizace COICA (La coordinadora de los organizaciones indígenas de la cuenca amazónica) získala prestižní mezinárodní ocenění Right Livelihood Award za své ekologické návrhy. (Ulloa, 2001, 5) Ústava z roku 1991 uznala domorodé kmeny coby původní obyvatelé a tím jim poskytla lepší manévrovací prostor (Ulloa, 2001, 4) jenž využily především neamazonské kmeny. (Ulloa, 2001, 14) Za zmínky stojí snahy o vytváření panindiánské ekologické identity na základě vztahu k životnímu prostředí. (Ulloa, 2001, 14) Jako příklad je uváděno setkání indiánských starších a kněží organizované Fundación Sendana v Kolumbijské Amazonii, kde diskutovali o ochraně přírody a svých domorodých teritorií. Kolumbijští domorodci mají právo spravovat své území a možnost koordinovat programy realizované na svých územích, ovládat přírodní zdroje a navrhovat plány sociální a ekonomického rozvoje. (Ulloa, 2001, 22)

6.4 Ekvádor

V Ekvádoru se v roce 1965 vznikla organizace Federación interprovincial de Centros Shuar (FICSH, 2012) jež se zasloužila o intenzivní kampaně na ochranu shuárských území před kolonizací novými osadníky. FISCH v 70. letech vydala několik textů, v nichž požadovala respektování svého teritoria ze strany států a firem a později přednesli požadavek autonomie (Altmann, 2015, 169-170) V 70. letech též vznikla organizace FENOCIN, druhá největší Domorodá organizace v Ekvádoru, která spojuje domorodé a černošské organizace.

V reakci na rozšiřování ropného průmyslu v ekvádorské Amazonii vznikla v roce 1980 domorodá organizace CONFENIAE (Confederación de nacionalidades indígenas de la Amazonía ecuatoriana). (Fontaine, 239) Mezi lety 1989 a 1994 uspořádala organizace Acción Ecológica environmentální kampaň „Amazonie pro život“ (Amazonia por la vida), které se účastnily indiánské organizace společně s dalšími aktory. V roce 1986 vznikla CONAIE (confederación de Nacionalidades indijenas en Ecuador), politická platforma sdružující Ekvádorské domorodce. (Espinosa, 2014, 1)

Organizace Fundación Futuro Latinoamericano, založena v roce 1993, organizovala tripartitní rozhovory mezi těžaři ropy, indiánskými organizacemi a vládou. (Fontaine, 236) V rámci odporu proti petrolejovým organizacím spojili Shuárové, Achuárové a Kečuové své síly a odhodlali se k několika akcím, jako třeba pochody na ekvádorské hlavní město Quito, nenásilná okupace ropných zařízení a zadržování technických pracovníků ropných společností za účelem vyjednávání- V roce 1998 vešel ve známost deset dní trvající únos třech pracovníků společnosti ARCO, který přinutil firmu vyjednat s domorodými vůdci. (Wasserstrom, 2013, 38) Proti těžbě se též bránili právními prostředky, např. pomocí zákona, podle nějž musí být domorodí obyvatelé informováni a konzultováni a mají mít

možnost participovat na jakémkoliv rozvojovém projektu která by ovlivnil jejich životy. (Fontaine, 243-244) V současnosti Ekvádorská vláda uznala 25 % amazonského regionu za indiánské území a dalších 24 % za chráněné území. (Espinosa, 2014, 3) V rámci boje za ochranu svého území se domorodci odhodlali i k několika soudním žalobám, kdy zažalovali několik ropu těžících společností kvůli znečišťování pralesa. (Toohey, 2012, 78)

6.5 Bolívie

V Bolívii, kde je většina obyvatel indiánského původu, se na konci 90. let stala indiánská hnutí důležitými politickými aktéry. Confederación de Pueblos indígenas de Bolivia aka CINOB. (Ziglio, 2013, 514) Organizace, která zaštiťuje domorodé obyvatele Bolívie, se zrodila už v roce 1982. CINOB je první multietnická organizace, která zahrnuje domorodé obyvatele východní Bolívie, v oblasti Amazonie a Gran Chaco. Hlavní úkolem CINOB je zabezpečení domorodých územních nároků. V říjnu roku 2010 uspořádalo 34 kmenů z oblasti západní Bolívie, Amazonie a Gran Chaco XV. velké národní shromáždění indiánských kmenů ve městě Santa Cruz. (Ziglio, 2013, 519) O rok později došlo k protestům obyvatel TIPNIS – Indiánského teritoriálního národního parku Isiboro Sécure, proti prezidentem Moralesem navrhované dálnici, která by prořala tento rozsáhlý les rozprostírající se od amazonské nížiny až k předhůří And. Tyto protesty přitáhly pozornost celého světa k Bolivijské Amazonii. (Ziglio, 2013, 520) Protesty slavily částečný úspěch, protože v listopadu 2011 bolivijský prezident Evo Morales ustoupil ze svých plánů a schválil zákon, jenž zakazoval budování jakékoliv dálnice skrz park. Bohužel o pouhé čtyři měsíce později Morales schválil další zákon, jenž mu umožnil pokračovat ve výstavbě dálnice. Takže patová situace pokračuje bez jakéhokoliv výsledku. (Ziglio, 2013, 520)

6.6 Současný stav

Velká část domorodých kmenů se snaží o určení, demarkaci a uznání práv na své území. Sice část domorodých kmenů už má garantována územní práva, pořád ještě existuje podstatné množství těch, kterým nebyla přiznána teritoriální práva. (Leal, 2015, 188) Součástí diskuse o demarkaci domorodého území je i schopnost vymáhání práva (například právní možnost vyhnat kolonisty, dřevorubce či těžaře z domorodého území). Mnoho domorodců vnímá uznání svých územních práv jako možnost získání přístupu do systému obchodního a lesnického práva, stejně jako šanci bránit se proti nestátním subjektům. (Leal, 2015, 189) Další komplikací při demarkaci území jsou územní spory mezi nedomorodou a domorodou populací, které si někdy nárokují stejná území. Navíc stále probíhá odlesňování kvůli těžbě dřeva nebo čištění půdy pro zemědělské účely. (Paixao, 2015, 588)

7 Aliance s mezinárodními skupinami a jinými domorodými kmeny

Spolupráce domorodých obyvatel Amazonie a nevládních organizací se ukázala být výhodná pro obě strany. Díky ní domorodci získali přístup k médiím a kontaktům na Washington a Brasílii, finančním zdrojům a know-how. Na druhou stranu environmentální organizace dostaly podporu veřejnosti díky sympatiím vyvolávajícím příběhům indiánů. (Domask 1998, 26) Hlavní důvodem vzniku těchto aliancí je zbavit se asymetrického rozložení moci, které znevýhodňuje domorodce. Kvůli tomu se domorodci rozhodli použít dvě strategie, z nichž jedna je ovlivnění zájmů silnější skupiny slabší skupinou, a druhá možnost je poznat a využít zájmy silnější skupiny ve svůj prospěch. Slabší skupina také může zlepšit své postavení tím, že se naučí vyjednávat a nacházet spojence, s nimiž může tvořit aliance. Součástí navazování aliancí není pouhé nalezení společného zájmu, ale i vyjednávání mezi skupinami. (Toohey, 2012, 76) Aliance se navazovaly skrze společná témata, ať už obecného odporu proti neoliberální ekonomii a globální ekonomické struktuře, až ke konkrétním cílům jako je obrana proti společnému nepříteli – garimpeiros, dřevorubcům, zemědělským rančům a velkým státním projektům, jako jsou třeba stavba přehrady ve státě Pará. (Domask, 1998, 21) V současnosti velké množství domorodých organizací dostává finanční příspěvky od mezinárodních organizací, jako jsou Oxfam či Cultural Survival. Mezinárodní organizace též zajišťují zahraniční cesty indiánských vůdců. (Brysk, 1996, 43) Objevují se i případy organizace „tripartitních rozhovorů“ mezi těžbařskými firmami, domorodci a nevládními organizacemi, jako ty, které se odehrály v Ekvádoru mezi lety 2000 a 2003 pod dozorem fondu Futuro Latinoamericano, jindy zase mohou NGO působit jako mediátoři. (Fontaine, 236)

Spolupráce s mezinárodními organizacemi se týká mnoha vrstev aktivismu. Například organizace National Wildlife Federation spolupracuje s místní bolivijským kmenem Yuqui, jejich národní organizací CIDOB i s nadnárodní zastřešující organizací COINCA. (Brysk, 1996, 44) Pokud obrátíme celou situaci o sto osmdesát stupňů a zaměříme se na činnost nadnárodních nevládních organizací, vyjde nám, že efektivita jejich kampaní závisí na přítomnosti místního hnutí s vysokým stupněm mobilizace a dobré organizace. (Fontaine, 233)

Spolupráce mezi domorodci a nevládními ekologickými organizacemi nemusí být vždy bezproblémová, existují třetí plochy, jako třeba tradiční domorodé slash-and-burn zemědělství, lov, sběr a jiné. Hlavním cílem environmentálních organizací je udržitelné hospodaření s přírodními zdroji, zatímco domorodci se především snaží získat právo na půdu a sebeurčení. (Conklin, 1995, 703) Navíc podle některých vědců nemusí být environmentální nevládní organizace vždy ochránci práv domorodců, někteří vědci totiž podezřívají nevládní organizace ze změny od vyjednávání k dominanci. (Dove, 2006, 201) Dlouhou dobu byli amazonští domorodci závislí na spolupráci s brazilskou vládní organizací FUNAI a církevními institucemi. V mnoha ohledech jsou domorodci závislí na pomoci nevládních organizací dodnes, protože to jsou často ony, kdo nutí místní vlády jednat. Na druhou stranu nové nevládní organizace umožnily domorodcům vymanit se ze závislosti na FUNAI, jež ne vždy jednala v jejich zájmu. (Conklin, 1995, 699) Domorodci často využívají bumerangového efektu, kdy se se svými lokálními problémy obrátí na mezinárodní organizace a využijí mezinárodní kampaně, aby vytvořili nátlak na místní orgány. (Fontaine, 232)

V amazonské pánvi našli domorodci a environmentalisté společnou řeč díky odporu proti těžbě nerostných surovin, stavění přehrad, silnic a vnitřní kolonizaci. Domorodí amazónané spojili své síly s environmentálními nevládními organizacemi kvůli ochraně domorodých území. Právě pomocí nevládních organizací a médií došlo k velké internacionalizaci těchto environmentálních sporů. Se změnou paradigmatu environmentálních nevládních organizací od přísného ochránářství k udržitelnému rozvoji bylo možné navázat aliance ochraňující domorodá území. Environmentální organizace získaly přístup k lokálním znalostem a zároveň pochopily výhody spolupráce s domorodci. (Conklin, 1995, 697) Další výhodou pro environmentální organizace je fakt, že společná práce s domorodci legitimizuje zasahování těchto organizací do vnitřních záležitostí třetího světa a zároveň posiluje jejich morální postavení. (Conklin, 1995, 698) Někteří domorodci se obrátili na mezinárodní publikum kvůli nedostatečnému množství místních společenství, kvůli čemuž jim nezbylo nic jiného než hledat nové spojence za hranicemi svých domovských států. (Brysk, 1996, 47)

Kromě nevládních organizací začaly jednotlivé domorodé kmeny navazovat spojení s dalšími domorodými skupinami. Právo na půdu a konflikty o přírodní zdroje se ukázaly být dobrým pojítkem mezi jednotlivými skupinami. Vynořilo se velké množství regionálních aliancí a domorodí aktivisté se začali setkávat na konferencích a společných demonstracích. V té době se začala prosazovat panindiánská identita a hrdost na domorodý původ. (Conklin, 1995, 701) Například národ Shuárů se v Ekvádoru vytvořil Ekvádorskou federací Shuárů, jednu z nejstarších organizací. (Brysk, 1996, 50) Na základě spojení mezi jednotlivými kmeny a domorodými národy vzniklo několik lokálních organizací jako je třeba Brazilská Unie domorodých národů (Uniao das Nacoes Indigenas) nebo transnacionální celky, z nichž je dobrým příkladem COICA- Coordinadore Indígena de la Cuenca Amazónica. (Brysk, 1996, 42) Zájmy domorodců chrání několik mezinárodních organizací jako jsou Consejo Indio de Sud América působící v jižní Americe, Indian Treaty Council a South and Meso-American Indian information centre spojující obě poloviny nového světa nebo rovnou Rainforest Movement či World council of indigenous people, jež spojuje domorodé obyvatele celého světa. (Brysk, 1996, 45)

Jedním z důležitých spojenců domorodců jsou nedomorodí obyvatelé Amazonie, především sběrači kaučuku (v anglické terminologii rubber tappers) jejichž brazilská organizace National Rubber Tappers Council se spojila s Union of Indigenous Nations a společně vytvořili Alliance of Forest People. Společně protestují proti odlesňování a zakládání rančů. (Domask, 1996, 7) Pokud vezmeme v úvahu složení GTA, dalo by se předpokládat určité spojení s rybářskými skupinami, sběrači para ořechů i rodinami drobných farmářů. (Domask, 1996, 16)

Dalším ze spojenců domorodců jsou i antropologové, kteří na začátku samotného indiánského hnutí v 70. a 80. letech požadovali právo na půdu pro indiány. (Vieira, 2016, 384) Například samotná CIDOB – Domorodá organizace východní Bolívie (Central Indígena del Oriente Boliviano) byla organizována za asistence antropologů. (Brysk, 1996, 44) Také je nutné zmínit spojení s církví a misionáři, které bylo důležité mezi 60. a 80. léty. (Vieira, 2016, 384) Navíc různé náboženské skupiny hrály významnou roli při zakládání některých domorodých organizací. (Brysk, 1996, 44) Posledním dílkem skládačky jsou novináři (myšleno obecně, tj. včetně televizních a rádiových reportérů). Právě novináři přitáhli

pozornost celého světa k domorodým hnutím a přispěli k založení pro-domorodých organizací, zároveň také slouží jako „hlídací pes.“ (Vieira, 2016, 390) Jako příklad spojení domorodců s dalšími skupinami si můžeme uvést už výše zmíněnou organizaci CIDOB, jež vznikla za pomoci antropologů a získala podporu od National Wildlife Federation, Cultural Survival, South and Meso-American Indian Information Center a Inter American Foundation. (Brysk, 1996, 45) Některé vztahy mohou být poměrně překvapivé, například brazilští domorodí aktivisté požádali amerického rockera Stinga, aby v USA jejich založil nadaci. Ona nadace, známá pod názvem Rainforest Foundation, později sponzorovala návštěvu brazilských domorodců v Japonsku kvůli konzultaci akutních otrav rtuťí způsobených těžbou zlata. (Brysk, 1996, 45)

Dalšími spojenci domorodých obyvatel Amazonie se staly ziskové nadnárodní společnosti, jež je začali využívat jako marketingový symbol. Mezi tyto firmy se řadí výrobce zmrzliny Ben and Jerry's, kosmetická firma Body Shop i Shaman Pharmaceuticals. Všechny tyto firmy koketovaly s ekologickým marketingem, jež používaly v reklamách. (Conklin, 1995, 702)

Jedním z velkých problémů těchto aliancí je, že jsou odkázané na komunikaci s okolním světem prostřednictvím hrstky prostředníků. Navíc v cestě stojí mnohé geografické, logistické, lingvistické a kulturní bariéry. Kvůli těmto problémům začali vznikat domorodí mediátoři, z nichž nejznámějších můžeme jmenovat mimo jiné Mario Juruna a Payakan. V očích veřejnosti tito mediátoři zastupují celý kmen či skupinu, což ale vede k dalšímu problému – ignorování diverzity mezi jednotlivými členy kmene či, v nejhorším případě, diverzity mezi amazonskými domorodci. V některých případech mediátoři opravdu zastupují celou komunitu, ale objevily se i případy zkorumpovaných mediátorů sledujících své vlastní zájmy. Navíc pokud spadne hvězda domorodého mediátora, hrozí, že následky pocítí celý kmen či všichni domorodí obyvatelé Amazonie. (Conklin, 1995, 704)

8 Metody domorodých aktivistů

Hnutí domorodých indiánů na ochranu životního prostředí využívá širokou škálu metod, která občas kombinuje pro znásobení účinků. Na mnoha z těchto metod se odráží strategie domorodosti, či spolupráce s dalšími nevládními organizacemi a skupinami.

8.1 Domorodí obyvatelé Amazonie a strategie „domorodosti“

Jedním z paradoxů moderní společnosti je zvýšený zájem o tradičnost a domorodé znalosti, čehož amazonští indiáni využívají ve svůj prospěch. Bohužel tato strategie má i své nevýhody. Například vyjádření domorodé identity, jenž se zdá prospěchářské či neautentické může vyvolat nevráživou reakci či přímo sankce. Zjevně promyšlené použití domorodého statusu vyvolalo v minulosti silný politický odpor.

Tyto problémy však zároveň vyvolaly i odezvu mezi domorodým obyvatelstvem, kdy se u původních domorodých obyvatel Brazílie přemístil důraz z domorodých práv na šamanismus a místní znalosti. (Dove, 2006, 194) Když se skupině podaří dosáhnout domorodého statusu, očekává se od ní odpovídající chování. (Dove, 2006, 194) Zároveň je nutné poznamenat, že mnohé z obrazů „domorodosti“ není každodenní součástí života amazonských indiánů. Navíc tyto obrazy cirkulují v masmédiu i kampaněmi, a přitom jsou kontrolovány pouze malým množstvím domorodých aktivistů. (Conklin, 1995, 703) Dalším

problémem této strategie je, že pokud se domorodci odkloní od ideálu ekologického divocha, veřejnost to může brát jako důkaz podvodu nebo neautenticky. Ideál „domorodosti“ včetně „správného domorodého chování a vnímání“ je spíše západní konstrukt zaměřený na majoritní společnost, tudíž nemusí vždy zahrnovat domorodou ontologii a priority původních obyvatel Amazonie. Pokud se jednání domorodců odchýlí od očekávání majority, hrozí, že jejich dojmy tím budou poznamenány, čímž by se oslabily symboly, na kterých stojí mezinárodní podpora domorodců. (Conklin, 1995, 704) Termín domorodý navíc implikuje vysoká morální očekávání od jeho nositele. Navíc s domorodostí spojený koncept „ekoprimitivismu“, který příliš zdůrazňuje domorodou identitu a vykresluje domorodce v ideálním vztahu s přírodou, ignoruje jejich potencial úspěšně participovat v hlavních sociálních institucích. (Toohey, 2012, 79-80)

Důležitou součástí domorodé strategie jsou místní znalosti (local knowledge) a znalost přírodního prostředí. Mnoho domorodých vzdělavců argumentuje, že domorodci mají mnoho unikátních místní znalostí, jež by se mohly stát základem pro místní rozvoj. Touto argumentací se snaží čelit převažujícímu pojetí rozvoje. (Dove, 2006, 195) Součástí debaty o místních znalostech je i problematika duševního vlastnictví. Tradiční znalost rostlin, zvláště medicínských je velmi cenná, v minulosti se objevily i případy kdy si farmaceutické firmy nechaly patentovat přírodní zdroje a pak je prodávaly zpátky domorodým komunitám. (Dove, 2006, 196) Řešením by mohlo být přiznání práv duševního vlastnictví domorodým komunitám. (Dove, 2006, 196) Velký důraz se klade na místní znalosti přírodního prostředí a zdrojů, z čehož se zrodil koncept domorodých environmentálních znalostí. (Dove, 2006, 196) Například u Kayapů je velká část praxe nakládání s přírodními zdroji ve prospěch přírody vědomá, ale podstatná část probíhá i nevědomky, v rámci každodenního života. (Dove, 2006, 197) Kayapové prokázali skvělou znalost rostlinné i hmyzí říše, a také dobré chápání ekologických vztahů v ekosystému. Navíc se zdá, že kampský způsob zemědělství zvyšuje biodiverzitu v oblasti. (Conklin, 698) Podle některých vědců jsou obyvatelé tropického lesa nejlepšími ochránci přírody. (Dove, 2006, 198) Díky svým znalostem začali být domorodci považováni za strážce amazonské přírody, a jejich ochrana začala být vnímána jako způsob obrany životního prostředí a zachování potenciálních přírodních zdrojů pro vědu a budoucí generace. (Conklin, 1995, 698) Domorodá identita též otevírá manévrovací prostor, který by byl za jiných okolností nepřístupný. Kulturní a politické argumenty zdůrazňující lokální znalosti a domorodou identitu napomáhají zaměřovat pozornost médií. (Dove, 2006, 199)

Díky využívání své domorodosti se domorodí amazoňané stali hlavním symbolem environmentálních konfliktů v Amazonii. Pozitivní obraz amazonských indiánů a jejich vztahu k přírodnímu prostředí se stal mocným symbolem v nadnárodní politice. (Conklin, 1995, 696) Další součástí domorodé strategie je starý obraz „ušlechtilého divocha“, lehce zmodernizovaný na obraz „ušlechtilého ekologického divocha“. Domorodí obyvatelé obou Amerik začali být vnímání jako ochránci přírody, kteří využívají přírodní zdroje udržitelným způsobem, jenž bere v potaz i potřeby příštích generací. Někteří domorodí vůdci přitáhli pozornost ke svým problémům pomocí předpokladu, že „západní“ environmentalistické principy jsou shodné s domorodými vztahy k přírodě. Tyto idea na obyvatele západu silně zapůsobila. Domorodí amazoňané s pomocí nevládních organizací dokázali přeměnit solidaritu s domorodci v politickou podporu svých snah. (Conklin, 1995, 696-697)

Součástí strategie „domorodosti“ je i exotizace vlastní kultury. Účastníci domorodých procesů mohou nosit tradiční oděvy, pomalování a ozdoby, případně u sebe mohou mít symbolické zbraně, jako jsou luky a šípy, a samotná demonstrace může být doprovázena složitými tanci a rituály. (Conklin, 1995, 699-700) Všechny tyto exotizační prvky činí demonstrace velmi atraktivní pro novináře a fotografy, navíc výrazně přitahují pozornost kolemjdoucích a také navazují dojem „ušlechtilého divocha“ se vši přirozeností a harmonií s přírodou. (Conklin, 1995, 701) Strategie domorodosti působí i na nedomorodné spojence indiánů. Několik zastánců domorodců se vyjádřilo o počátečním zaujetí exotičností domorodých kultur, podobně se vyjádřili i někteří novináři (Brysk, 1996, 46)

8.2 Protesty

Protesty by se daly volně rozdělit na násilné a nenásilné. Je třeba si uvědomit, že hranice mezi nenásilným protestem a střety s policií může být velmi rychle překročena, například v peruánském Curva de Diablo se původně nenásilná blokáda silnice zvrtila v násilné střety s místními policisty, kteří pustili na neozbrojené demonstranty slzný plyn a zasypali dav kulkami, což vyústilo v několik obětí na životech. Awajunové, hnáni tradiční idejí odplaty, vzali policistům zbraně a několik jich zastřelili. (Acuña, 2015, 89) Jiné protestní akce v Ekvádoru, kdy došlo k nenásilné okupaci těžebních zařízení nebo zadržení techniků za účelem vyjednávání s nadnárodní firmou, zase balancují na tenké hranici mezi násilím a nenásilím. (Fontaine, 244) Jako příklad nenásilného protestu můžeme uvést Pochod pro území a důstojnost, organizovaný CIDOB v Bolívii v roce 1990 (Ziglio, 2013, 517), případně protestní pochod proti budování dálnice na území bolivijského parku TIPNIS v roce 2010. (Zimmerer, 2013, 320) Protesty často využívají strategii domorodosti k přilákání zájmu médií. Luky a šípy, válečná tetování, exotické tance a bojové palice vytvářejí dramatické konfrontace, jež se dobře vyjímají ve zprávách či na stránkách novin. (Conklin, 1995, 699-700) Jedním z mediálně nejznámějších protestů je demonstrace Kayapů pod vedením vůdce Payakana v amazonském městě Altamira, kde byli podpořeni domorodými Američany a environmentalisty z celého světa. (Conklin, 1995, 700)

8.3 Kongresy a schůze

Vytváření kongresů a setkávání představitelů jednotlivých kmenů je další důležitou součástí hnutí. Setkání se může uskutečnit nejenom mezi domorodými obyvateli Amazonie, ale někdy se k němu připojují i domorodci z jiných oblastí. (Ziglio, 2013, 519) Kolumbijský kongres domorodých starších a kněží diskutujících o ochraně životního prostředí v roce 1997 nebo setkání domorodých léčitelů vyměňujících si své zkušenosti ohledně používání ayahuasky a diskutujících o léčivých bylinách, lze považovat za dobrou ukázkou setkávání domorodých expertů. (Ulloa, 2001, 18) Účastníci kongresů a schůzi mají možnost navazovat nová spojení a vztahy, sdílet své zkušenosti a koordinovat svou činnost. Dalším výsledkem kongresů a schůzí bývá vydávání prohlášení a rezolucí. (Ziglio, 2013, 519)

Na některých kongresech dochází mnohostranným vyjednáváním, například na nejslavnějším kongresu v Altamiře se sešli Kayapové, nevládní organizace a novináři s vysoce postavenými manažery hydroelektrárenské firmy a zástupci brazilské vlády, aby jednali o hydroelektrárně hrozící zaplavit kayapské území. Ve stejné době se v Altamiře konaly dobře zdokumentované protesty. (Ribeiro, 1996, 12)

Pod kongresy jsem se rozhodla zahrnout i konzultace domorodých kmenů ohledně územně-ochranného zpravování domorodých oblastí, kde domorodci jednali o předkládaných návrzích, jako třeba na konzultacích v Manausu a Cuiabá v roce 2010. (Comandulli, 2012, 5)

8.4 Setkávání se s významnými lidmi a vládami

Důležitou součástí strategií domorodých amazoňanů jsou ostře sledovaná setkávání s významnými osobnostmi, celebritami a významnými světovými vůdci.¹ Payakan, vůdce Kayapů, se osobně setkal s americkým prezidentem Jimmy Carterem a francouzským prezidentem Francoisem Mitterrandem. (Conklin, 1995, 695) Domorodci též jednají s domácími vládami nebo přímo participují na některých projektech. (Acuña, 2014, 88) V Peru zase pracují zástupci domorodých kmenů na ministerstvu životního prostředí nebo jako najatí experti spolupracující s nevládními organizacemi. (Acuña, 2014, 90) Setkávání s významnými osobnostmi často souvisí i s medializací daných případů, což dobře vykresluje návštěva Stinga u Kayapů, na které ho doprovázeli fotografové z časopisu Vogue a People. (Conklin, 1995, 700)

8.5 Medializace jednotlivých případů

Jednou ze základních strategií domorodých obyvatel je medializace jejich hnutí. Domorodci jsou si dobře vědomi síly fotografií a působivých reportáží, a proto využívají média k dosažení svých cílů a ke zvýšení tlaku na domácí vlády. Mnohé indiánské demonstrace úmyslně lákají senzacechtivé reportéry, jindy zase domorodí vůdci prostřednictvím tisku promlouvají k celému světu, jako to udělal Payakan na titulní straně amerického časopisu Parade. (Brysk, 1996, 49)

Vizuálně atraktivní fotografie z demonstrací se nejenom dobře vyjímají v tisku, ale také přitahují k dané problematice pozornost světové veřejnosti. Při příležitosti Earth Summitu indiánský vůdce Marcos Terena zorganizoval stavbu mezi-kmenové vesnice spojující desítky kmenů, kteří sloužili jako svědci jednání svých domovských států s Organizací spojených národů. Tento čin přitáhl takovou pozornost médií a veřejnosti, že se s přítomnými domorodci setkal samotný organizátor konference Maurice Strong a vyslechl jejich požadavky. V rámci medializace ekvádorská Shuárská federace dokonce založila vlastní tiskovou agenturu, jejímž prostřednictvím sdílí své zkušenosti. (Brysk, 2014, 50) Jiné kmeny se obrací na světovou veřejnost prostřednictvím otevřených dopisů. (LAB, 2014)

8.6 Žaloby a další strategie

V Ekvádoru domorodci kvůli znečištění zažalovali velké ropné společnosti působící v amazonské džungli. Právě pro takové případy vznikla v Ekvádoru instituce právního statutu domorodých obyvatel. (Toohey, 2012, 76)

Amazonské organizace jako brazilská GTA využívají ještě další strategie např. lobování či protestní dopisy. (Domask, 1998, 16) Jiné organizace zase vydávají manifesty proti ničení životního prostředí, jako třeba manifest Sarayaků – Sarayakská kniha života na ochranu naší budoucnosti, jež se ostře staví proti těžbě ropy. (Altman, 2015, 179) V moderní době začali

¹ Otázkou je, jestli nebylo možné výraz „setkává se s se světovými vůdci“ vyměnit za „lobování u významných světových vůdců“.

indiáni využívat i blogy a sociální sítě, pomocí kterých zveřejňují své problémy. (Idnes, 2013) Jedním z významných blogů je <http://resistenciaindigenacontinental.blogspot.cz/> kde jsou zveřejňovány deklaráce, otevřené dopisy, obvinění a zprávy o důležitých událostech. (Resistencia indigena continental, 2015) O něco aktivnější je Amazonia Nativa (OPAN, 2017) Z facebookových stránek uveďme třeba Resistencia Aldeia Macaraná, jenž je aktivní na adrese <https://www.facebook.com/aldeiaresiste/>.

8.7 Samostatná ochrana území

Některé domorodé kmeny se a rozhodli nespolehat na své domovské vlády a vzít situaci do vlastních rukou. Brazilský kmen Kaapor vytvořil skupinu strážců pralesa, kteří na korbě terénních vozů hlídají rozsáhlé území před nelegálními těžaři. Kmenu se navíc podařilo převzít kontrolu nad osmi těžařskými osadami. Kmen Kaapor též využívá fotopastí, jež poskytují důkazy o nelegální těžbě dřeva a zlata. (Guardian, 2015)

Kmen Munduruků zase pořádá trestné výpravy proti těžařům, které vyhánějí z povrchových dolů a zabavují jejich stroje. (Idnes, 2014) Také kmen Kayapů vyhledává a ničí ilegální zlaté doly garimpeiros za pomoci lodí, rádia a GPS. (National Geographic, 2013)

Závěr

Hlavní metodou práce byl desk search, kdy téměř všechna data vycházela z druhotných zdrojů, především vědeckých prací a v menší míře z novinových článků a informací od samotných domorodých organizací.

Velká pozornost byla věnována historii hnutí v jednotlivých jihoamerických státech Brazílie, Bolívie, Peru, Ekvádor, Kolumbie se zaměřením na mediálně známé incidenty a události jako je Baguazo v Peru a invaze těžařů zlata na území Yanomamů v Brazílii. Práce se dotýká i velkých úspěchů jednotlivých hnutí, jako jsou vyhnání zlatokopů a známých osobností, ze který jmenujme Mario Juruna, Payakana a Marcos Terena

Velký důraz je kladen i na popis spolupráce s jinými kmeny a transnacionální hnutí, jež spojují jednotlivé domorodé národy dohromady. Zmíněna je i spolupráce nedomorodními skupinami (sběrači kaučuku a sběrači para ořechů) a nevládními organizacemi.

V rámci činnosti a metod hnutí je často používána strategie „domorodosti - zdůrazňování domorodého původu a kultury, místních znalostí a vztahu k přírodě, jež se v reálu odráží v oblékání demonstrantů nebo v prohlášeních. Strategie domorodosti je nejvíce viditelná na protestech, kdy jsou protestující často oblečeni do tradičních oděvů, válečně pomalování nebo u sebe mají tradiční zbraně, jako jsou luky a šípy.

Popsány jsou i jednotlivé metody hnutí – ostře sledované protesty, kongresy a schůze indiánských vůdců, jež jsou často spojené s vydáváním prohlášení a usnesení, žaloby, setkávání se se známými a důležitými osobnostmi, které se snaží získat na svou stranu. Jednou se stěžejních metod hnutí je i velká medializace jednotlivých protestů a kongresů. Některé kmeny se odhodlaly k samostatným obranným akcím, kdy vyhledávají a vyhánějí těžaře ze svého území.

Popsány jsou i ontologie, ať už domorodé, které přikládají přírodě velkou důležitost, tak západní nebo andský koncept buen vivir, které se navzájem střetávají na tématu ochrany životního prostředí. Samostatná kapitola je věnována významu deštného lesa pro jeho domorodé obyvatele.

Zdroje:

Boukal, T. 2012. *Ekologická antropologie-kapitoly z dějin oboru*. Pardubice: Vydavatelství univerzity Pardubice.

Coe, M., Snow, D., Benson, E. 1997. *Svět předkolumbovské Ameriky*. Praha: Knižní klub.

Klíma, J. 2011. *Dějiny Brazílie*. Praha: Lidové noviny.

Pospíšil, F. 2013. *Umění protestu*. Praha: nakladatelství Rubato.

Acuña, M. 2015. The politics of extractive governance: Indigenous peoples and socio-environmental conflicts. *The Extractive Industries and Society* 2, 85-92.

Altmann, P. 2015. Studying Discourse Innovations: The Case of the Indigenous Movement in Ecuador. *Historical Social Research* 40 (3), 161-184.

Andrade, G. *Selvas sin Ley. Conflicto, drogas y globalización de la deforestación de Colombia*. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kolumbien/01993/05.pdf>.

Brysk, A. 1996. Turning Weakness Into Strength: The Internationalization of Indian Rights, *Latin American Perspectives* 23 (2).

Comandulli, C. 2012. *Territorial and environmental management of indigenous lands – the Brazilian case*. http://www.brasa.org/wordpress/Documents/BRASA_XII/Proceedings/Carolina%20Comandulli%20-%20Territorial%20and%20environmental%20management%20of%20indigenous%20lands.pdf.

Conklin, B., Graham, L. 1995. The Shifting Middle Ground: Amazonian Indians and ecopolitics. *American Anthropologist* 97(4), 695-710.

Domask, J. 1998. *Evolution of the Environmental Movement in Brazil's Amazonia*. <http://lasa.international.pitt.edu/LASA98/Domask.pdf>.

Dove, M. 2006. Indigenous People and Environmental Politics. *Annual Review of Anthropology* 35, 191–208.

Espinosa, M. F. 2000. *Derechos Indígenas y Políticas Territoriales en el Ecuador*. <http://lasa.international.pitt.edu/Lasa2000/EspinosaM.pdf>.

Fernandez, N. 2014. First open letter on the selfproclamation of Daje Kapap Eypi Indigenous Territory. *LAB*. <https://lab.org.uk/first-open-letter-on-the-self-proclamation-of-daje-kapap-eypi-indigenous-territory/>.

Fontaine, G. *Verde y negro: Ecologismo y conflictos por petróleo en el Ecuador*. http://www.flacsoandes.edu.ec/web/imagesFTP/1235585600.8683.11._Verde_y_Negro__ecologismo_y_conflictos_en_el_Ecuador.pdf.

- Goldman, S. *A Legacy of Harm*. <http://www.earthrights.org/sites/default/files/publications/A-Legacy-of-Harm.pdf>.
- Grund, L. 2016. The tales and trails of a tuwama: Makushi perceptions of land use and disputes over resources in the South Pakaraima Mountains, Guyana. *The Extractive Industries and Society* 3, 669–675.
- Leal, D., Salisbury D., a kol. 2015. Ideas cambiantes sobre territorio, recursos y redes políticas en la Amazonia indígena: un estudio de caso sobre Peru. *Journal of Latin American Geography* 14 (2), 181-204.
- Martino, D. 2007. Deforestación en la Amazonía: principales factores de presión y perspectivas. *AMÉRICA DEL SUR* 169, 3-22.
- Paixao, S., Hespanha J., a kol. 2015. Modeling indigenous tribes land rights with ISO 19152 LADM: A case from Brazil. *Land Use Policy* 49, 587–597.
- Ribeiro G. L., Little, P. 1996. Neoliberal Recipes, Environmental Cook: the Transformation of Amazonian Agency. *Série Antropologia*. <http://www.dan.unb.br/images/doc/Serie213empdf.pdf>.
- Toohy, E. 2012. Indigenous Peoples, Environmental Groups, Networks and the Political Economy of Rainforest Destruction in Brazil. *International journal of Peace Studies* 17, 73-97.
- Tourneau, F. M. 2015. The sustainability challenges of indigenous territories in Brazil's Amazonia. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 2015, 214-220.
- Ulloa, A. 2001. El Nativo Ecológico: Movimientos Indígenas y Medio Ambiente en Colombia. *Movimientos sociales, estado y democracia en Colombia*. <http://www.antropologia.com.br/arti/colab/a26-aullloa.pdf>.
- Vieira, A.C., Quack, S. 2016. Trajectories of Transnational Mobilization for Indigenous Rights in Brasil. *Revista de Administração de Empresas* 56(4), 380-394.
- Wasserstrom, R., Southgate, D. 2013. Deforestación, reforma agraria y desarrollo petrolero en Ecuador. 1964-1994. *Natural Resources* 2013/4, 34-44.
- Watts, J. 2015. The Amazon tribe protecting the forest with bows, arrows, GPS and camera traps. *The Guardian*. 10. zǎří. <https://www.theguardian.com/environment/2015/sep/09/amazon-tribe-protecting-forest-bows-arrows-gps-camera-traps>.
- Whyte, K. P. 2016. Indigenous Environmental Movements and the Function of Governance Institutions. *Oxford Handbook of Environmental Political Theory*. 563-580.
- Ziglio, L. 2013. MOVIMENTOS SOCIOAMBIENTAIS E GESTÃO DOS RECURSOS NATURAIS NO CENÁRIO AMAZÔNICO: AÇÕES DA CONFEDERAÇÃO DOS POVOS INDÍGENAS DA BOLÍVIA. *Soc. & Nat, Uberlândia* 25 (3), 513-523.

Zimmerer, K. 2015. Environmental governance through “Speaking Like an Indigenous State” and respatializing resources: Ethical livelihood concepts in Bolivia as versatility or verisimilitude?. *Geoforum* 64, 314–324.

Zimmerman, B. 2013. Rain Forest Warriors: How Indigenous Tribes Protect the Amazon. *National Geographic*. 23. prosinec. <http://news.nationalgeographic.com/news/2013/12/131222-amazon-kayapo-indigenous-tribes-deforestation-environment-climate-rain-forest/>.

FICSH. 2012. <http://ficsh.weebly.com/acerca-de-nosotros.html>.

Idnes. 2014. Brazilští indiáni ovládli sociální síť, bojují o půdu svých předků. *Idnes.cz*. 4. června. http://zpravy.idnes.cz/brazilsti-indiani-poznavaji-silu-socialnich-siti-bojuji-za-sva-prava-121-/zahranicni.aspx?c=A130604_141635_zahranicni_btw.

Idnes. 2014. Obrazem: Amazonští indiáni vyhánějí nelegální těžaře z pralesa. *Idnes.cz*. 18. únor. http://zpravy.idnes.cz/obrazem-indiani-vyhaneji-nelegalni-tezare-fi6-/zahranicni.aspx?c=A140218_130050_zahranicni_kma.

OPAN. 2017. <http://www.amazonianativa.org.br/>.

Resistencia Indigena Continental. 2015.

<http://resistenciaindigenacontinental.blogspot.cz/?zx=c0cea564d40ffe3f>.